

ACC. N.R. M. 12570 : 1-24.

Landskap: *Skåne*

Upptecknare: *Aug. L. Nordgren, Lund*

Härad: *Önsjö m. fl. län*

Berättare: *" " " "*

Socken: *Hallavädd m. fl.*

Berättarens yrke: *cykelreparatör*

Uppteckningsår: *1953*

Född år *1882* i *Hallavädd*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

16 Öbelsmålari. s. 1-24

LUF 89.

ACC. N:R M. 12570: /.

Folklivsarkivet. Lund. L.U.F 89.

Möbelsmåleri

Att direkt ange gårdar som ännu bevarar de gamla möbler från äldre tider, är ingen lätt uppgift. De många hem i våra dagar har gjort stor skada i hemmen och helt enkelt slängt i sänder allt vad gamla möbler heter, och eldat upp bitarna. För att få plats för det nya och moderna i möbler såväl som allt annat, som skall komplettera ett unvarjande modernt hem. Det enda säkra som ännu återstår är att en upptecknare ute i bygderna, som känner till gårdar och folk hade tid, att ta sig belyskhet för att ute i bygderna spåra upp allt vad gammalt är och som ännu finns kvar. Men på grund av att tiden för de flesta är för dyrbar, och skanningen inte tillåter några direkta fridagar, så får man nöja sig med att taga dessa efterforskningar efter vad

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 89

1

gammalt är, i förening med andra besök som man gör av en eller annan orsak i bygderna. Då får man ofta passa på och se tillfallet i akt, och se och höra om det finns något gammalt av intresse att teckna upp för bevarande åt efterkommande. Nu vill jag emellertid upp teckna vad som är mig bekant i detta ämne, bland de gårdar som jag vet har något kvar av det gamla, bland annat ett så kallad dubbelstap der två stap är stända avan på varandra till ett, samt ett klädstap som är målrat, vidare en gammal kista med kistebrev.

Detta här uppräknade finns i Långkult i Hallands län. hos Anders Nilsson. Hade man tid att ge sig ut på strövtåg i bygderna, så skulle man nog kunna spåra upp en del gamla saker ännu, fast att gammalt i synnerhet möbler anses för onödiga och värderlösa, och blir därför allt mera sällsynta.

Knut

Av de föremål som är i min ägo vill jag nämna i möbelslag tre stycken gamla kistor, de två är tillverkade av fur, en av massiv Ek, denna kista skulle renoveras. Vidare ett klädskåp av Ask, en gammal byrå av Ek, ett skåp för ä, en baskel ett gammalt antikt skrin, ett par stolar.

Av de olika slag av kistor som fanns under 1800-talet var väl brud eller hemgiftskistan den förnämsta. Dessa kistor har sitt särskilda igenkänningsstecken då initialerna på dessa slutar gärna med ett D.

Samma som dotter för hantverken eller en hemmansson är sista initialen ett S. Brud eller hemgiftskistan var ofta vackert målad, s. ut dekorerad med blom-motiv på framsida och lock, samt vid vänster framsida initialer samt vid höger sida årtal. Vidare fanns klädkista der man förvarade sängkläder, hemvävda ylle sängduvor samt även klädkistor för gång och högtidskläder.

Länns eller länsskista, för att förvara länns uti.
Drängaskista och pigeskista, var ju den förvarings-
plats der fjenstefolket hade sina tillhörig hoder
förvarade. Vidare får vi inte glömma de mili-
tära kistor som vandrade omkring i gårdarna
nämligen Rusthålls kista och rotchålls kista.
Der Kusar eller dragon, i denna kista hade sin man-
dering, som han skulle putsa och hålla i ordning.
Der de förvarades hos Rusthålls förmanen, samma
var förhållandet med Soldaten denna hade sin
kista och utrustning i förvar hos Rotchålls förman-
nen. Detta gäller under 1800 talets mitt eller ären
närmast därefter, då dessa kistor ersattes av
skåp. De allra äldsta kistorna var inte må-
lade, utvändigt med annat än en kranz av
så kallade fantasi mönster, en vid var sida om
mycket hålet, samt inne i dessa kranzar initialer
och årtal. Tidigare fanns ofta i gårdarna

Ett så kallad kiste-hus der man hade plats
till kistorna, man förvarade även kistor i
någon mindre kammar, till och med kunde det
hända att en kista stod i ett hörn i dagligstugan.
Någon dekoration inuti en kista har jag inte
sett uti i bygden på landet, dessa är nog så synliga
Av utrymmesskäl kunde inte varje familjemed-
lem vara ägare till en kista, i synnerhet om
det var en större familj med många barn.
Av de kistor som finns i min ägo så är den ält-
sta av massiv ek med två stycken kransar
i allmogemönster målade direkt på träet, med
plats inuti för initialer som är J.P.P. samt
årtalet anno 1890. Den så kallade Brudkistan
är tillverkad av furu samt målad helt utpå i
blå bottenfärg, samt rikligt dekorerad, på lock och
framsida, med blommor och vaser i allmogemål-
ning, blommor med rankor, dekorationen går

i färger röd, blått, vitt, brunt, och svart, lite grönt. På framsidan till venster om nyckelhålet är målat initialerna E. A. D. samt vid höger sida året 1853. Den tredje kistan jag har är helt av fur, samt är målad endast i blå bottenfärg med initialer P. P. L. samt året 1840. Även ett litet skrin har jag, det är målad i blå färg med initialer T. A. D. och året 1834. Att männen hade lika fina kistor som kvinnornas brudkistor det hördas nog till sämsgut hoterna, i regel var de enkla målade. För skåpen började komma till användning kan man delvis utläsa av de därpå målade årtal, jag har sett flera skåp med årtal från början av 1800 talet, bland dem vill jag nämna ett som hade året 1813 påmålade och såldes vid auktion i jan 1930 efter en möllare som såde Saxarps vattenkvarn (även den antik). Skåpet välbehållet ~~välbehållet~~ och fint var ett

ACC. N:R M. 12570: 7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7

Skåp som stod på golvet, och var inrett med hyllor
och målat i blå färg, det var omkring 160 cm
høgt och 80 cm brett och kostade omkring 100 kr.
Skåp och kistor tillverkades nog jämsides under
en lång tid av år, innan man övergick helt till
tillverkning av skåp, av årtalen på kistarna kan
man utläsa hur länge dessa tillverkades, om än
användning av dem förekommer än i dag som är,
Omkring 1850-60 talet slutade nog tillverkningen
i det närmaste av kistor, och skåpen kom nog
mera till användning, de skåp som närmast
kom att övertaga kistornas plats i förvaringshän-
sande var till stor del klädsåp och skåp till
att ha hängs uti. De äldsta skåpen som började
att tagas i allmänt bruk var nog vägg och hörn
skåp, samt även skåp till att förvara mat uti.
Så kom der även hörnsåpen, som hörde de sin
plats i många hem, der husranden på gården ofta

förvarade potatisveckaren i distillerad form.
De vanliga art förskammade skåpen var ju mat-
skåp, linneskåp, klädska, saalskåp, hörnskåp,
drängskåp, prigska, jag har även hört benämning
oransskåp men det är det samma som hörnskåp.
Vad som förvarades i de olika slag av skåp
Mat-skåpet som gerna hade sin plats i stugan
eller i spis kammar, i detta skåp förvarades
ofta porcelän, kaffekoppar och tallrikar som
användes vid måltiderna, samt åtskilliga saker
som användes dels i dagligt bruk, dels vid festliga
tillfällen. Linneskåpet hade sin plats i mera buriga
bondfamiljer, mina dörföräldrar i Långbult Hallaröd
ökn. som hade en 100 tnl. egen dam tillverkade, spann
och vävde linnor till linnen, lakan, dukar, och
det som behövdes i hemmet, der var det behöfligt
med ett större linneskåp. Klädska ersatte
klädeskistorna, i dessa skåp kunde man hänga

Kavaröd

in. gånge kläder, såsom linne, var det högtidskläderna som
hade sin plats i dessa skåp, storlek och höjd va-
rierade rätt mycket på dessa skåp, ibland hade de
en höjd på tre alnar, såväl som av dessa skåp var
avdelade lodrätt på mitten der den högra sidan
i flesta fall var försedd med lådor och hyllor
även lönnfack, och ett utdragbart bord, eller
skiva att användas vid skrivning, eller andra
ändamål. De dessa skåp fanns både målade och
omålade, en del i träets ursprungliga färg, en
del nu var fur, eller annat trä ex Ek eller Ask.
vilket var de vanligaste träslag som användes till
möbler, under 1800-talet. Drängskåpen var utförda
ungefär i samma stil, med plats för kläder i den
ena halvan, med lådor och hyllor i den andra, för
de små saker såsom hände och strumpor, som en
dräng hade användning för. Hängskåp och
Körskåp rymde ju inte så mycket och användes

Derför mest till att förvara en del småsaker mli
som medicinflaskor, silversaker, samt andra dyr-
barheter, även brännvin på mindre flaskor, som
användes vid traktering hade man förvarade här.
Höruskåpen, som icke hade sin plats vid övre
långbordsändan, i hemmet var vanligen ett mindre
skåp ett hängskåp som hängde i hörnan vid
bordet, upp till på väggan, på den lilla tvärbänk
som stod fram till vid bordsändan der plats endast
fanns för Husbonden och frun i huset, der var ofta
så ordnat i detta skåp så att det behagades med
en styrkotår till maten, så gick det an att få det.
Ofta förvarades Almanackor i detta skåp sen så i
100 år tillbaka, de buntas in i pärmen i en större bunt
som förvarades der i skåpet. Även hörnskåp av
större modell fanns der ett större under skåp
som stod på golvet och hade en höjd av vanlig bords-
höjd, ibland med ett fönster eller utsatt emellan

detta och det övre skåpet som var placerat ovanpå.
 Detta övre skåp var mindre än det som stod un-
 derst. Hängskåpen och även hörnskåpen var ofta
 personliga, även klädskaåpen kunde vara enskilt
 egendom. Skåpen fanns både omålade och målade,
 efter vad som kan utläsas av de gamla skåp
 som varit i bruk, så var nog flertalet av de
 som först kom i bruk omålade, både hängskåp
 och klädskaåp har jag sett omålade med endast
 initialer och årtal, men ett större skåp på unge-
 fär tre alnars höjd, och ungefär en och en halv aln
 bredd, såg jag i mitt fars föräldrahem år 1888
 i agus bygget Kärja Sku. Kristianstads Län. Skåpet ett
 klädskaåp vid vänster sida, vid höger sida hyllor
 för linne samt smälådor för matsilver och an-
 dra dyrbara hoder, det var försedd med två dörrar
 samt målat i gulblå allmogefärg med in-
 initialer och årtal upp till. Detta skåp hade

Kärja sk
 7. 1888
 L.

Min farmor fått i hemgift från sitt hem
när hon gifte sig, hon hade även en kista
målad i samma gamla smockfärg, med sitt
namn och årtal, ja hon hette Sissela Svensson.
Om något skåp eller kista var bättre målat och
rikare dekorerat, så kunde det ha sin orsak deri
om det nu var hemgifts gåva, eller och från något
barns hem, der man ville visa sin förmögenhet
i ett mått. Dessa omnämnda skåp var tillverkade
 omkring 1830 talet. Skåp med dubbla initialer
var i regel då ett skåp som skänktes ett brudpar
av ena partens eller av bådas föräldrar i bröl-
lops gåva, dessa skåp var då gemensamt till brud-
paret. Klädskaåpet började komma till använd-
ning, när kistorna kom i tillbakagång, då blev
det en så kallad jämsides period då både kistor
och skåp jämsides hade sin plats i rummen
den omkring 1850 både innan och efter att inlån

nuvarande tid har klädskeppet varit i bruk.
Men ända sen slutet av 1800 talet har de flesta klädskepp
 varit betydligt lägre än de var under 1800 talets mitt.
Både målade och amålade skäp har funnits, och
skenske kan betas upp ännu, men de flesta skäp
var överbrukna med någon färg, såvitt inte skäpet
var tillverkat av Ek eller ask då de i regel var
polerade i träets naturliga färg, ett klädskepp
i Ask har jag samt en byrå i Ek. båda polerade.
Ibland var stolar och bord målade, byråer var
i vanligaste fall målade i någon brun färg ton
likaså bord och stolar, men även ljusblå färg
så kallad annoge färg, med lite inslag av rött och
vitt der det passade sig, även annoge färg i blå-
grönt förskam. Någon dekorativt målade Byrå
och skäp har jag endast sett i Långhuset hos min
Morbror Sten Andersson omkring 1895 då en målar
från Kullaröd var hos min Morbror och målade

Färingstofta
om.

i Långhuset, huruvida hans son Anders Nilsson
lärskädes ännu innskar de gamla möblerna
vilket är ganska troligt, så är de, de enda sam-
fång som bara dekorativt målade. Målning, direkt
på träet var som jag nämnt endast initialer och
örter, samt eventuellt några blom-motiv i form av
slungor eller krans. Den Chablon-mässiga målning-
en är nog av yngre datum, den kom till för att
förenkla och förbilla arbetet på samma gång som
der inte fordrades så stor yrkesskicklighet att måla
efter Chablon som på fri-hand, den schablonmäs-
siga utmålningen förekom både under 1890-talet
och även under de gångna åren av detta sekel
fast numera, eller under många år det endast
har förekommit som dekorationsmålning i
finare rum och skalsalar och dylikt, men
inte på möbler, nu så är så är det i flera
enstaka fall. Målning i en färg kan man

delvis utläsa av årtal på gamla kistor
skåp, m. m., jag har sett många kistor och
skåp målade i en färg men däröver endast mi-
niärlor och årtal mellan 1840-70 färgen varierar
ju något, i brunt, blågrönt, mörkarönt, blågrönt
men den vanligaste var gerna i blått eller grönt.

Oven imitation av något adelt träslag förkom men
det var då mest skåp som målades i ek, möjligt-
vis i masur björk. Ja jag känner till flera
målare från äldre tid, emellan de flesta har gått
för åldersströket. Min barndom då jag gick i
skolan i Hallaröd på 1890-talet bodde där en
målare vid namn Hallin han var nog då i 40 års
åldern, han målade möbler, sovrum, vagnar
m. m. annat. De gamla målarna var alltid
utlärda gesäller, det var en gammal målarsäck och den
andra yrken, så fick i regel den som ville tänka
på att bli en skicklig yrkesman börja som

Halleröd

förbundare, lärning som skrev på ett kontrakt
och derigenom förband sin. att stanna hos sin
mästare under vissa år. i gamla tiden var det rätt
vanligt att inte Gesälls brev utfärdas för än de
avlagt gesällsprov, en tid mellan tre till fem år,
det första året arbetade en lärning gärna gratis och fick
ofta rätt hård behandling av sin mästare. Den som
inte ville underkasta sig lärningsskapet, samt under
seckna viss lärningstid, den fick ej heller lära sig
ett yrke. De flesta äldre målare återopade sin gärn
på att de lärt sitt yrke i någon stad, samt sedan
vandrat omkring och jobbat hos olika mästare
innan de slog sig ner som sin egen på någon
ort der de bosatte sig. Denne målare såväl som
andra äldre målare i kringliggande socknar, för-
sörjde sig i huvudsak på måleri arbete, fast det
kunde vara rätt fattigt för dem om vinter tid.
Betalingen för måleri arbetet varierade ofta på grund

av, om det var dåligt med arbete, så kunde målaren
måla bänningar, eller om det var en rik kunde som
projade med att han betalade kontant, men målaren
kunde ju också utföra bättre och sämre arbete som
hade inverkan på priset, jag vill minnas några priser
från 1890 talet då en vanlig akron målades och lakerades
för 8 kr och en scharabana för 12-15 kr, ett skåp
för 5 kr en stol 1 kr, detta var det pris som min mor
bror fick betala för måleri arbete på 1890 talet. De flesta
målare arbetade för egen del och hade ej några med
hjelpare, skulle målningens arbetet aukra sig så fick
de gärna gått på någon annan under den brästa
tiden såvida, de inte själva hade barn eller någon
auktion, som de lärde upp som sina medhjelpare
Jag vill i detta sammanhang nämna stann
och vet der jag vet att gamla målare verkade
under 1800 talets senare del samt något in på
1900 talet. Jag börjar då med Föringsta Sku

i Rönneby bodde en gammal målare i 20 års åldern
omkring 1898. Han hette Hils Ströbeck och var
en så kallad fäsmålare, men arbetet räckte inte till
äret runt. Han ombetalade att han fick sitt gossenshem
i Helsingborg. Även i Hörsensöds socken hade vi en
gammal fäsmålare vid namn Moberg som på 1880-90-talet
ändå in på 1920 arbetade i sitt yrke i färs hem samt
i Gods och Gårdar, där färs målning och dekorations
målning förskem, han var så noggrann i sitt arbete
så det fick hem inte att en enda droppe färg spilldes
någon stans vare sig i golvet eller eventuella möbler
som kunde finnas i rummet, han målade även
möbler var han hade lärt från första början är obekant
han dog ogift på 1920-talet efterlämnade en förmögenhet
på över 40000 kr. I Östraby socken Färs församling har
vi också haft en målare en gamla stammen vida
berömd för sin yrkesdaglighet, han bodde i Hørsholm
och bedrev sin rörelse under 1880-90 in på 1900-talet

Denne målare hade både gesäll och läropojke samt målade både hemmen och gjordes omkring i bygden och målade i hemmen, denne målars namn var Cronbeck, men han har varit söner som färd-sätter i faderens yrke, färd-sättet för en målare berodde ofta på arståndet och vilket arbete som skulle utföras, var det lättare bort han skulle så hämtades han med häst och vagn, var det värmsa till arbetet så fick han använda apostlahästarna. Ja den här omnämnde målare hade även måleri-arbete i kyrkor bland andra Östra by kyrka, Men måleri-arbetet i skolorna har vanligtvis överlämnats åt någon av bygdens målare. Kvinnliga målare har nog varit sällsynta på landsbygden, de har jag inte hört talas om något. Men en kvinnlig möbelsnickare i Höör i början av detta sekel det har jag hört talas om. Ja jag har hört om ännu snickare som tillverkade möbler och strök dem över med

någon enkel färg, men någon finare målning
var det i regel inte, det var så kallade marknads-
möbler. Målning i hemmen har väl alltid
gjörts mycket då man försäkt sig på, att på lite färg
på möbler, samt även på fönster och dörrar, för
en billig peng var man själv gjorde det, fast det
misslyckades bot att i bland, men en och annan
konstnär fanns dock ibland dessa hemma målare
som hån på att ta loven av de verkliga yrkesmål-
larna. De flesta av de gamla målarna hade
ett gott förhållande av mönster i huvudet, räckte inte
detta så kunde han ju rita upp en schablon och
skära ut den och sen måla efter denna. Ja i gamla
tiden hade man ju huvudsakligen de klara huvud-
färgerna att hålla sig till. Vitt, grönt, rött, brunt,
gult, blått, svart, ur dessa färger tog de själv ut
färgnyanser, i de färgade färger som man skulle
måla möbler eller andra föremål med.

Kämnat på de så kallade grundfärgerna, Gult (gul åker),
Brunt (brun åker), Blått (himnals blått), Grönt (gräsgrönt),
rött, svart, Linhvitt, Brun ambra, m fl. Dessa färger utgör
basen ut genom olika blandning av huvudfärgerna.
Färger köptes man i stad eller större samhälle på
landsbygden, man äroo dierso handlande på lands-
bygden hade ofta ett välortat färglager hem-
ma, samt linolja och terpentin. Färgtapperna
var finrivna i form av mjöl. Skulle färger under-
lagring klumpas sig, då fick man mala sönder
färgen för hand och arbeta den med en så kallad
rivare, som underlag hade man en flat sten på
ca en alns diameter ovanpå denna sten låg den
så kallade rivaren som hade formen av en blom-
sterkruka med en längd på ca 20 cm å 25 cm, diam i
största ändan ca 18-20 cm i den mindre rundade tappändan,
ca 10-12 cm. När färger klumpas så lades denna ovanpå
den flata stenen, den så kallade rivaren lades ovanpå

ACC. N:R M. 12570: 22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

22

och rullades runt då färgen krossades och quads
i sönder mellan dessa stenar, och jämfördelades så
den blev lämplig att blandas ut i linolja, till den
blev lämplig att stryka ut sin målning. När man
skulle tillreda en färg så anskaffades en därför
lämplig burk eller pytt. När man först hällde lite
linolja så intas färgstoffet direkt fast vid botten,
sen ihålles färgen och arbetades tillsammans med
linoljan, som redskap här till använde man en
der till form ad trästicka, linolja ihålles till fä-
rgen fick den önskade konsistensen så den lämpade
sig för strykning. Terpentin eller serantin
användes som lösningsmedel, och ihålles därför i
mycket ringa mängd ofta endast några droppar.
Att linn är användes till möbler har jag inte
 hört, eller själv sett något i den vägen, men till
tak och väggar förskönn dot ju i äldre tid under
1800 talet, på väggar i rum ansågs dot mera

föttig betand, därför använde man vanligen
saper på vägar i bostadsrum. Ljmfärgen
liureddes vanligen av krita-pulveriserad, samt vatten
vari hornlinn upplöst, för att förhindra färgen
att smita sprän sig, man använde även mjölk
istället för vatten, eller blandning av mjölk och
vatten. Ådring av möblerna, här till använde man
sig av åtokilliga hjälpmedel, till ex tvättsvamp
grövre veijaffjäder av en gäsvinnas dels naturliga
samt de var dels bandade i banden som man
gjorde en hel del brunnclurer med, även puster
av olika faror användes för ådring av möbler.
Mjölk eller dricka användes inte ofta som bindmedel
det var endast ett besparingsmedel, för att spara på
linolja, deremot tog ofta något lite sotogen som utdryg
nings och besparingsmedel. Färmis använde man
för att få en blank och glansig yta, så man
härigenom skulle få det lättare att hålla föremål

rena. Men en annan klägnahet strämräddes
härmed att förmissan hade svårt för att hårdna
och torra, utan var det möbler, stolar eller bänkar
som någon person satt på eller kom i beröring,
med på annat sätt så klotade dessa vid kläder och
annat, därför fick denna målning ofta benämning
siraps målning, och de målare som utförde sådant
arbete, för siraps målare. I den gamla goda
tiden förfärdigade man den största delen av för-
nåden heter själva, så och med penslar, de tillver-
kades dels av svinborst, dels av taget, dessa
penslar användes till vanlig målning, men till
mycket fin målning användes också m. m.
Använde man penslar gjorda av här, som togs
av Ekare svansar (rampar) även håren från grön-
lång skinn användes och var mycket smyckta.
Först i början på detta sekel började de färdiga
penslarna att komma i marknaden för landsortsbefolkningen
i allmänt bruk.